228
मा०

(११२)

पी० सं० 4271

अमरशिक्षा - व्याकरण

पत्र - ५२ - अपूर्ण

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

अ० श्रि०

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रियोदिशंतुनः

॥१॥ कृष्णःकंसमातंगकेसरी ॥ राधाके

लिकलाभिज्ञोगोपी–दकुतूह

लीं ॥१॥ उत्पन्नोयःस्तुतेवंशेबुद्धि

मान्कृतनिश्चयः ॥ अमरेशाद्युति

॥१॥

ख्यातोभरद्वाजकुलोद्भवः ॥२॥ सोहं

शिक्षांप्रवक्ष्यामिप्रातिशाख्यानु

सारिणीं ॥ बालानांपाठशुद्ध्यर्थंव

र्णज्ञानादिहेतवे ॥३॥ जपादिशु

भकार्येषुपुमान्नाधिकृतोभवे

॥ सम्यकूपाठं विनात्तस्मात्तं निमि
॥२॥ त्तंवदाम्यहं ॥ ४ ॥ स्वरसंस्कारयोर्वे
दे नियमः कथितो यतः॥ ततो वि
चार्यवक्तव्यो वर्णसंघातउत्तमः॥
॥५॥ मंत्रो यः स्वरतो हीनो वर्ण

तो वापि कुत्रचित्॥ निष्फलं तं वि
जानीयात्तथैवाशुभसूचकं॥ ६॥
वेदस्याध्ययनाद्धर्मः संप्रदान्यत्त
थाश्रुतेः॥ वर्णशो क्षरशोज्ञाना

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

अ०क्षि०

॥३॥ द्विभक्तिःपदशोपिच॥७॥स्वरो

वर्णोक्षरंमात्रातत्प्रयोगोर्थए

वच॥मंत्रंजिज्ञासमानेनवेदि रा

तव्यंपदेपदे॥८॥स्थानंचकर

॥३॥

णंमात्रांसम्यगुच्चारणंतथा॥

योनवेदसनिर्लज्जःपठामीतिक

थंवदेत्॥९॥अथप्रथमतोवर्ण

संज्ञाधिक्रियतेमया॥यया विना

अ०शि०

नसिध्यंतिव्यावहारान्नणानि

॥४॥ ह॥१०॥एकविंशतिरुच्यंते

स्वराःशब्दार्थचिंतकैः॥द्वि

गुणानिव्यंजनानिएतावान्

वर्णसंग्रहः॥११॥ऋपर्यंताः

स्वरास्त्रेधाऌकारोह्रस्वए

वच॥संध्यक्षराण्यन्

ह्रस्वानितेचैवमेकविंशतिः

॥१२॥ककारादिमकारांताः

अ० शि०

स्पर्शास्तुः पंचविंशतिः ॥ च

॥५॥ त्वारो यादयोंतस्था उष्माणः

शषसाः सहाः ॥ १३ ॥ स्पर्शा

नां पंचमे योगे चत्वारश्च य

माः स्मृताः ॥ अनुस्वारो वि

सर्गश्च जिह्वामूलीय एव च ॥

॥ १४ ॥ उपध्मानीय इति च द्वि

स्पृष्टश्च तथापरः ॥ द्विस्पृष्ट

ता च विज्ञेया डढयोः स्वरम

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

ॐ श्री॰

॥६॥

ष्पयोः॥२५॥पदकाले वियुज्ये
त द्विस्वरो न भवेत्तदा॥सर्व्यंज
नः सानुस्वारः शुद्धो वापिस्व
रो स्मरं॥२६॥चतुर्णां पंचमैर्यो

गेउत्पद्यंते यमाश्च के॥कुं
खुं गुं घुं इति चत्वारो ना
त्र पंचमः॥२७॥वर्णानां प्र
थमौ द्वौ द्वौ ऊष्माणश्च हि

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ०

॥७॥ वर्जिताः॥ जित्संज्ञका भवंत्ये
तेघ्रोषाधिसंज्ञकाः स्मृताः॥
॥१९॥ शषसामुत्समाख्या
ता अवर्णः कण्ठसंज्ञकः॥

॥७॥

ह्सिं संज्ञाका ऋपर्यंता भा
विस्यात्कंठवर्जितः॥१९॥
अंत्याद्वर्णाद्वेद्वर्णाः पू
र्वेस्तउपध्याभिदः॥ एताः सं

ओ०

ज्ञातुधैर्नैया व्यवहारप्र सि

॥८॥ द्धये॥२०॥ ऌ लृ जिह्वामूल

भवो यो पध्मानीस्त थैव

च॥नासिकाश्चत थाचा

स्मिन्वर्णा वर्ज्याः सदैव हि॥२१॥

एकमात्रो भवेत्ह्रस्वो द्विमात्रो

दीर्घउच्यते॥त्रिमात्रस्तु प्लुतो

ज्ञेयो व्यंजनं चार्धमात्रिकं॥२२॥

तदर्धमणुतस्यार्धं परमाणव

न धीयते ॥ वर्णमहेसवर्णो वि
संख्यास्पर्शेषुकीर्तिता ॥ २३ ॥
अपवर्णसमाम्नायेस्थानंकर
पासंपुतं ॥ आत्मशक्त्याप्रवक्षे
हंतह्लंतव्यमथंबुधैः ॥ २४ ॥

अष्टौस्थाना निवर्णानामुरःकंठःशि
रस्तथा ॥ जिह्वामूलंचदंताश्चना
सिकोष्ठौचतालुच ॥ २५ ॥ हकारं
मचमैर्युक्तोयोंतस्थाभिरथावि

CC-0 Devnagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ०
का ॥ औरस्यंतं विदुः प्राज्ञाः कण्ठ्यं
॥१०॥ शुद्धमचक्षते ॥२६॥ ऋवर्णो च
कवर्गश्च जिह्वामूलीय एव च
जिह्वामूले भवंत्येषां जिह्वामू
लं च कारणं ॥२७॥ इवर्णो च

॥१०॥

कवर्गश्च स्वर ऐकारो यशैः सह
तालुस्थाना भवंत्येषां जिह्वा
मध्यं तु कारणं ॥२८॥ षकारो
ष्टवर्गश्च मूर्धन्याः परिकी

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ० ष्मा

॥११॥ र्तिताः॥ जिह्वायाः प्रतिवेष्टौग्र
मेतेषां करणं स्मृतं॥२९॥ ऋ
लृसिता स्मृता दंत्या जिह्वाग्र
करणा हिते॥ रेफश्च दंतमू
लोत्थो जिह्वाग्रेण विधीयते
॥१२॥

॥३०॥ उवर्णौ पवर्गश्च ओ
औकारौ तथाच्च वः॥ ओष्ठ्यां
एते स्मृता वर्णा उपध्मानीय ए
वच॥३१॥ समानस्थानकरणा

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ०

नासिकौष्ठ्याः प्रकीर्तिताः ॥ व
॥१२॥ कार ओष्ठसंभूतो दंताग्रकर
णस्मृताः ॥ ३२ ॥ अवर्णाश्च
विसर्गश्च हकारश्चापि केवलः
कंठ्या वर्णाः स्मृतास्त्वेषां ह
॥१२॥

नुमध्यं तु कारणं ॥ ३३ ॥ यमा
स्वारनासिक्या नासा स्मृत
वाह ३४ ॥ मुखनासिकाक
रणोनुनासिक इति स्मृतः

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

अ०

॥३४॥ पूर्वामात्रातु कंठ्यास्य

॥१३॥ एकारौकारयोर्भवेत्॥ताल

व्यस्तथोष्ठ्यस्य परा प्रोक्ता

यथाक्रमं॥३५॥एकारौका

रयोश्चैवं तत्वं ज्ञेयं विचक्षणैः

१३

रा एतु कंठतालव्या ओ औ कं

ठ्योष्ठजौ स्मृतौ॥३६॥एतद्व

र्णसमाम्नायस्थानं करणसं

युतं॥ज्ञातव्यं तन्मया प्रोक्तं

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ०

॥१४॥ शास्त्रतत्वार्थदर्शनं ॥३७॥
यद्यद्यस्य भवेत्स्थानं करणं
वा विशेषणं ॥ सवर्णत्वेन
सङ्ग्राह्य आस्ययत्नस्तु भिद्य
ते ॥३८॥ संवृतं विवृतं तद्वद

स्पष्टं स्पष्टमेव च ॥ ईषद्स्पष्टं
चार्द्धस्पष्टमास्ययत्नस्तु ष
ड्विधः ॥३९॥ अकारः संवृतो
ज्ञेयो विवृताश्चेतरे स्वराः ॥
अस्पष्टास्य प्रयत्नाश्च स्वराः

श्री०

॥१५॥ सर्वे भवंति हि ॥४०॥ स्पृष्टाः स्पर्शास्तु
विज्ञेया अंतस्था ईषदुत्स्पृहः ॥ अर्ध
स्पृष्टाश्च विज्ञेया ऊष्माणो वर्णवेदि
भिः ॥४१॥ ऋलोर्मध्ये भवत्यर्धमा
त्रा रेफ लकारयोः ॥ तस्मादस्पृष्टता

१५

तानस्यात्संभवेदृल्कारयोः ॥४२॥
द्विमात्रस्यैकमात्रस्य संवृतादिप्रय
त्नतः ॥ भिन्नस्याप्यस्तु सावर्ण्यं तद
र्थमिदमुच्यते ॥४३॥ अथातोवर

अ०

॥१६॥ तोवञ्चि च चौं पूर्वपरागयोः ॥ स्वारप्र

योजनाच्चासौ वेदितव्या विचक्षणैः

॥५५॥ संयोगस्यादिभूतौ यः स पू

र्वांगं भवेद्यथा ॥ अश्वः शश्राव सं

योगे ॥ शं पूर्वांगं शवो न्यत्तः ॥५१॥

१६

यमश्च पूर्वस्यांगस्याच्च कारात्पूर्वसं

युतः ॥ रूकं पूर्वस्य कयमादुत्तर

स्यतु पस्मृत्तः ॥५६॥ संयोगादिपरह्रि

त्वे पूर्वांगं क्रमजं यथा ॥ पार्श्वररमो

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ०

॥१७॥ नुपर्वस्य परस्यशार्द्धयात्मकं ॥ ४७ ॥ क्र

मजाच्चोत्तरं स्पर्शे परे पूर्वांगकं यथा

पाष्र्ण्या पूर्वस्य रषसाः परस्यांगण

यात्मकं ॥ ४८ ॥ यध्वंजनंच यस्यां

गंतत्तेन सस्वरं भवेत् ॥ एतदर्थमिदं प्रोक्तं

स्वरसंदेह भेदकं ॥ ४९ ॥ अनुस्वारो

विसर्गश्च नासिक्यायमाः स्तथा ॥

जिह्वामूलमुपध्मा च नैवैते स्युः

पराश्रयाः ॥ ५० ॥ संयोगवाहारावै

अ०

तेनिजस्वरविवर्जिताः ॥ पूर्वस्यांगं

॥१८॥ भवंत्येतेस्वरास्तेषु पूर्ववत् ॥ ५१ ॥

स्वरभक्तिश्चपूर्वांगं देवं वर्हिरु

दाहृतिः ॥ इकारेच्चतथोकारे तां

यत्नेनविवर्जयेत् ॥ ५२ ॥ रेफोबाष्प

ऌकारोवायत्रोष्मणिस्वरोदये ॥ स्व

रभक्तिर्भवेत्तत्र पूर्वमाक्रम्यपठ्यते

॥ ५३ ॥ उष्मणामुपरिष्टात्तु रे

फोयात्तिऋस्वर्णतां ॥ रेफत्वंपुन

अ०

॥१९॥ राद्यातियघुष्माघोन्यसंयुताः॥५४॥
उष्माणंस्वरभक्तिस्तुह्रिर्भोर्वं बाध
तेयथा॥वर्षीवर्षीयवस्त्विहार्षी
च्छुतवल्शोपिसिध्यति॥५५॥अ
घोस्वरान्प्रवक्ष्यामितेषामपि

१९

चलक्षणं॥ज्ञात्वाभिनिहितःक्षै
प्रःप्रश्लिष्टस्तदनंतरं॥५६॥ते
रोव्यंजएवाप्यतैरोविरामएवच॥
पादवत्तस्ततस्तहृताप्याभाव्य

अ० न्वी

॥२०॥ स्तथाष्टमः॥५१॥ एकपदेर्वी च

पूर्वसयवोजात्पदृश्यतेँअपूर्वौपिस्व

रस्तहृह्रान्वंकन्यास्वरित्यपि॥५२॥स

सोदात्तादयोज्ञेयाःपरे भिनिहिताद

यं॥ त्रयोन्वीचपरास्तत्र प्रश्लिष्टांता

यथाक्रमं॥५३॥ ओँआभ्यामुदात्ता

भ्यांमकारोनीचएवच॥ तुपातेसंधि

कार्येचतंचाभिनिहितंविदुः॥६०॥ते

प्सरसांचतेवंतुवेदोसीतीतु वोस्यपि

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ०

इउवर्णावुदात्तौचेदनुदात्तस्वरोदयौ॥
॥२१॥ ॥६१॥ यवाभ्यांचैवसंयुक्तौतदाक्षैप्र
स्वरोभवेत्॥वार्ज्यंर्वस्त्र्यंबकंयहत्त
हन्नोयोजान्विंद्रंच॥६२॥उच्चःपू
र्वःपरोनीचइकारोन्योन्यसंगतः॥
तुई२

२१

प्रश्लिष्टःसस्वरोज्ञेयःसुचीवाभिन्ध
तांयथा॥६३॥उदात्तपूर्वीयत्तस्यान्ती
चोव्यंजनसंयुतः॥सतैरोव्यंजनद्दू
तिस्वरोभवतितद्यथा॥६४॥इडेरं
तेहव्येवूाचंद्रज्योतेन्निदर्शनं॥उ

अ०

दात्तावग्रहो यत्र सतु तैरो विरामकः
॥२२॥ ॥६५॥ स्वारो ज्ञेयः पदेन्यत्र तैरो व्यं
जन एव तु ॥ यथा गोपतावित्ति गोपतो
यज्ञपतिस्त्तथा ॥६६॥ स्वरयोरंतरे यत्र
विवृत्तिर्यत्र दृश्यते ॥ स पादवृत्त इति ख्या

तः काईमरे निदर्शनं ॥६७॥ उदात्तादि उदा
त्तांतो नीचावग्रहराव च ॥ ताथाभाव्यो
भवेत्कंपस्तत्र नप्त्रे निदर्शनं ॥६८॥
तस्मान्माध्यंदिनीयानां पदे कंपे वि
धीयते ॥ तथोक्तमो क्षिलहानाय

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

अ०

कैमाध्यंदिनानुसारिभिः॥६९॥

॥२३॥ अवग्रहोयदानीचः प्रोच्चयोर्मध्य

तः क्वचित्॥तथाभावोभवेत्कंप

स्तत्रनप्रेनिदर्शनं॥७०॥जात्या

भिहिनिहितःक्षैप्रःप्रश्लिष्टश्च

२३

॥७४॥तिर्यस्थानगतेहस्तेउदात्तो

दृश्यतेपरः॥प्रचितंतंविजानीयादु

दात्तंस्वरमाप्नुयात्॥७५॥जात्यंकु

त्वाततःपश्चात्प्रचितोदृश्यतेय

दि॥तंतुतत्रैवनिर्वर्त्यपश्चाद्धस्तंप्र

अ०

चात्नयेत्॥७६॥नोदात्तंस्वरितात्प
॥२१ र्वंप्रचितंस्यादुदात्तकं॥कृत्वानुदा
त्तमथकमुदात्तंस्वरमाचरेत्॥७७॥
यथास्यात्स्वरितात्स्वारो वाजे वा
जेवतेति च॥स्वरितोदयसेनात्रि

ग्रामण्योत्सलस्यात्पच॥७८॥तैरोव्यं
ज्ञनवत्स्त्रैयोज्जान्यो भिहितनिहितः प्र
चः॥यथाधान्यं कन्या इव वेदसी
तुभ्योऽस्मवि॥७९॥सिवत्सरोभवे
त हद्दार्ज्यंवं चस्नुचीवच्च॥उदात्तस्व

ओ०

रित्तपरप्रचितस्यापिनित्यशः॥प्र

॥२६॥ वेन्नीचतरादेशोवैय्याकरणसं

मितः॥२७॥स्वरिताद्धनुदाताद्ध

उदात्तोयदिदृश्यते॥अन्यंप्रचा

लयेद्धस्तंस्वरितास्वरितेपिच॥सा॥

२६

अन्यंप्रचालयेद्धस्तंयदुक्तंकेनचित्

क्वचित्॥तत्कातीयविरोधःस्यात्सं

प्रदायविनाशकृत्॥२८॥उक्तंचपा

त्रवल्क्येनमंत्रेवाजसनेयके॥स्व

रउच्चस्वरोनीचःस्वरःस्वरितएव

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

ऊ०

॥२७॥ चा॥८३॥स्वरप्रधानंत्रैस्वर्येव्यंजनंते
नसस्वरं॥मणिवद्व्यंजनान्याहुःसूत्र
वत्स्वरइष्यते॥८४॥व्यंजनान्यनु
वर्त्ततेयत्रत्तिष्ठतिसस्वरः॥वर्णेषू
च्चार्यमाणेषुविकारास्युस्त्रयस्त

२७

त्रो॥८५॥आयाममार्दवौचोभौत
तीयश्चाभिघातकः॥गात्रस्योच्च
मध्यस्तिर्यग्गामनंस्याघतःक्रमा
त॥८६॥त्वञ्चोदात्तेनुदात्तेचस्व
रितेचप्रकीर्त्तिते॥उभयवाश्चस्व

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

अ०

रितराकीभावेस्यायोभवे॥२७॥यथा
॥२२॥ पथ्येवचम्वीवब्रसामस्त्यपतमत्त्व
वे॥अथोदात्तोनुदात्तस्यस्वरितस्या
पिसंगमे॥२८॥उदात्तएवभवतिष
ट्प्रकारःसनान्यथा॥द्वयोस्तु
सरयोःसंधावेकीभावोपदाभवे
त॥२९॥तदानीचोप्युदात्तस्य

वशंगच्छतिसान्वयः॥उदात्तयो
रप्यैकत्वेभवेदुदात्तएवच॥१०॥
सपुरस्तात्परस्ताद्वाययास्यात्प्रा
र्थयद्विति॥एमेतस्नौऽन्तिपरंवि
श्वाभ्यस्त्वाप्रुनस्तथा॥११॥मा

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

१०
२८

भिरस्यामं(?)नुज्ञा निजयतं त्वात त्वैवच

पाशितो त्ति देव आगापर्वागाद्ध

हिरासदत्व।। अरूहा मावद्धपुर।

स्याद्धिया देव निदर्शनं।। अस्या

पवादरूपं यदुरापहरणमुच्यते ॥

आख्यातानां प्रयोगेषु पूर्वंप

दमुपस्थितं।। षोडशाक्षरपर्यं

तं तथो गिस्वर मुद्धरेत्त।।१८।।

षाँरा।। आवहो यदा बध्नन्तोन्यपि

तातपापरं।। स तु रूपं व्यादधु

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

शि॰ श्वविघौदिव निदर्शनं ॥२५॥

२० जात्यपूर्वोदात्तपरउच्चो भवति

नित्यशः ॥ यथाऽघत्येवसेवि

स्याज्ज्ञातव्यंस्वरवेदिभिः ॥२६

सर्व्वीयस्वरितपरोदात्तपूर्वोय

था भवेत् ॥ एज्या अनुदात्तपू

र्वोदात्तपूर्वोपरोदात्तपरोयथा

भवेत् ॥२७॥ स्वरितोदात्तयोः

संध्यावुदात्तोवत्वान्स्मृतः ॥

हित्वाभिनिहितक्षैप्रश्लिष्टान्

शि॰

स्त्रीन्नूमान्स्वरान्॥ ८८॥ वी

३१ ध्म्रायानुदात्तपूर्वोदात्तपरोयथा

भवेत्॥ स्तुव्योपस्वरितपरोद

त्तपूर्वोयथा॥ ८९॥ सर्वतीक्ष्णो

भिनिहितः प्रश्लिष्टस्तदनंतरं॥

र्वपदे२ ३१०

ततोम्गतरोस्वारे जात्यक्षेप्र

बुभौस्मृतौ॥ १०॥ ततोमृदुत

रः स्वरस्तैरेवंजनएवच॥

पदवत्तोमद्रुतरस्वेतत्स्वा

रबलाबलम्॥ १॥ द्वयोस्तु

शि॰
स्वरयोः संधौ स्वरितः स्या
३२ त्परोयदि ॥ उदात्तस्यांत
स्थी भाविप्रोच्यते त्र्यंबकं
यथा ॥ २ ॥ घोषान्विंद्रवि
डुंगोद्भन्नः सर्पिस्तथापर ३१

नियमः स्वरसंधेस्तु समा
प्तो विदुषां प्रियः ॥ ३ ॥ अ
थातः संस्कारविधिः क
थ्यते योमया धुना ॥ लोपा
गमौ विकारश्च प्रकृत्याभ

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

श्री:

वृंन्तथा॥४॥ज्ञातव्योनियु

३३ योरेवंसंस्कारोसोचतुर्वि

धः॥स्वरयोर्वाहल्लोर्वापि

स्वरव्यंजनयोरुत॥५॥ति

नोवंत्वपदेवास्सहरेत्तदमा

३१

योअपान्नपात्॥देवानआ

युःप्राज्ञोमेस्तन्नश्चिकि

त्वात्वंयथा॥६॥प्रथमा

तुरुकारोयंतच्चतुर्थत्व

माप्नुयात्॥उद्धर्षयावा

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

शि०

ऊर्व्यानि ज्ञेयमेवं निदर्शनं ॥७॥ आद्यः स्व

॥३४॥ रेत्तृतीयं च त्वं घोषवत्सु तत्पंचमः ॥ अघो

षे प्रथमत्वं वा उदेनं यग्मामे अपि ॥८॥

आपदा प्रथमा वर्णा परतः स्वरघोषि

तोः ॥ भजंतस्तृतीयत्वं सोत्तमं स्ववर्ग

३५

एवं आदौ विसर्गस्य षत्वमिच्छंति सूर

यः ॥ पूर्वोक्तस्यापवादोयं ज्ञातव्यः कृ

तबुद्धिभिः ॥१४॥ कंण्पोध्यपः सकारः

स्याद्द्राव्युपध्यः ष एव च ॥ अघोषे घो

षवति तु लोपो रेफो यथाक्रमं ॥१५॥

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

शि०
३६

इडस्पदेइडायास्पदंज्योतिष्कृद्दिष्कृति
स्तथा॥तन्नइंद्रोप्ययक्ष्मामाहविर्हो
तानिदर्शनं॥१६॥भ्रात्रुपचंषत्वमे
तिवर्जयित्वाकृषीस्कृधि॥प्रत्ययस्य
सवर्णत्वंयातीतिशाकटायनः॥१७॥

३/१

अविकारंचशाकल्योमन्यतेशषसे
षुच॥आछुःशिशानोवृषभोदेवो
वःसवितातथा॥१८॥अदितिःषो
डशीत्यादिर्वि नाः शा... स्मृतः ग
ताःप्रथमावर्णाःशषसेषुपरेषुता

शि०

॥३७॥ न्त॥१९॥ शौनकोद्वितीयान्निछेत्प्रत्या

...प्श्चात

शाकटायनः॥ उ... ...हविर्हि

दा शौनकोपिवदेत्तथा॥२०॥ सम्यकूत्व

वंतीबद्धयीनुष्टुप्रशारद्यपापरं॥

तत्सविनुश्चतत्सत्वंद्वितीयंनात्रकर्हि

३८

चित्॥२१॥ असस्यानस्पितत्वाश्वते

त्राणान्तुनतन्मतं॥ पदांतस्पतवर्ण

स्यच्चवर्गेपरतस्पिते॥२२॥ चवर्गस्या

न्नकारस्यचछयोः शामकेः स्मृतः गः

शाकाराच्छत्वमाप्नोतिलवर्गात्स्पर्शेव

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

श्री०

र्जितः॥२३॥ तच्चक्षुरुज्जिहानाश्वतछके
॥३२॥
यमतः परं॥ ब्रह्छो चाजविछ्येति वा
जास्त्वयत्वथ्य परं॥२४॥ नकारस्य
पदांतस्य शाकारेपरतस्थिते॥च
र्वगपंचमत्वस्यात्तछादेशेतुशाग

३२

मः॥२५॥ स्वधावान्छुक्रः पिशाग्ग
ञ्छीश्रिरायेति वैतथा॥ आदि
यात्द्रमश्रुभिन्नग्निव्रछत्वंस्या
त्पर्श्रशंकया॥२६॥ दधन्वा
न्नवान्द्रस्यकारेनकारेलोप

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri

क्रि०
३८ मानुयात्॥ पीवो अन्नाद्यिर
घेपरे चापि तथापुनः॥ १०
स्वराणामानुनासिक्यं प्रति
जानंतिसर्वतः॥ वर्जयित्वा
तमाकारमकारेयत्रलुप्य ३८

स्पर्शेपरेनकारस्य विकारो
नोपलभ्यते॥ चत्तोविहाय
तत्राप्पिप्रकृत्या भवनं क्वचि
त्॥ ११॥ यथास्मिंन्नोष्ठे।
अकृन्कर्म देवान्देवमथा

श्री॰
परं॥पश्चन्याहि तिजानीयां
४१ नकारस्यैकरूपसं॥३०॥
चामन्तेपत्तपिष्यर्वेनश्वात्र
ताष्टितष्यापरं॥मित्रमह
श्विकित्स्यांत्वंपूषंतवव्रतेत ४१

स्तुवेश्वादेवासुरितिकात्यायनोब्रवी
तु॥क्रियावाचकमारव्यातमुपसर्गो
विशेषकृतु॥सत्वाभिधायकंनामनि
पातःपादपूरणः॥भारद्वाजमांकरव्या
तंभार्गवंनामशिष्यते॥वासिष्ठमुपसर्ग

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

स्तुनिपातःकाश्यपःस्मृतः॥१३॥सर्वं
तुसौम्यमाख्यातंनामवायव्यमिष्यते।
आग्नेयास्तूपसर्गस्यान्निपातोवारुणः
स्मृतः॥१४॥स्वरास्तुब्राह्मणाज्ञेयावर्गा
णांप्रथमाश्चये॥द्वितीयाचतृतीयाश्च

चतुर्थोश्चापिभूमिपाः॥वर्गाणांपंचमाः
वैश्याःशेषाःशूद्राःप्रकीर्त्तिताः॥१५॥
उदात्तंब्राह्मणंविद्याद्भारद्वाजमृषि
स्ततः॥गायत्रंचभवेच्छंदोनियोगोब्र
ह्मसाधने॥१६॥नीचंतुक्षत्रियंप्राहुर्गौ

तमस्यचंदेवता॥छन्दस्त्रैष्टुभमेवास्य
विनियोगोघनाशने॥१७॥स्वरितंवैश्य
मेवाहुर्मुनिर्गार्गोस्यकीर्त्तितः॥जागतं
तुनवेछंदोनियोगः शत्रुनाशने॥१८॥ राम
एषामंत्ररहस्यस्यमंजूषोद्घाटितामया॥ ६२

एतत्संवैदित्वातुब्रह्मलोकेमहीयते॥
१९॥अनेनविधिनानावेदंयोधीतेश्रद्ध
याद्विजः॥सोश्वमेधसहस्रस्यफलंप्रा
प्नोतिपुष्कलं॥२०॥रहस्यंयोनजानाति
लक्षणंचार्षकादिच॥सोध्यापनंनयोग्

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

यः स्याज्जपहोमादिकर्मसु॥२१॥ अम

रेषकृतां मतां शिक्षां यो धारयेत्सुधीः॥ वि

द्वज्जनसभामध्ये जयं स लभते ध्रुवं॥

२२॥ इत्यमरेषकृता वर्णरत्नप्रदीपिका

शिक्षा समाप्ता॥ ॥ सांबवादयस्य चतु

रामु

६३

मुखोपि जडतां धत्ते क्षणं विस्मितो॥ वर्णो

च्चारणकौतुकैः पुरैनसौ वाचस्पतिं मूकतां

सोयं वादिघनाग्निजः प्रमुदितो वाचाल

दर्प्पहरभूमीन्द्रैरभिपूजितो विजयते ना

नामरेशः सुधीः॥ विश्वेदेवास्तमुत्वाच

शि ॥ यः असौ ब्ध्वकदाचन ॥ येदेवाश्चनमस्ते
चबाजोनः ससचक्षुषी ॥ १ ॥ ॐ इति अ
मरशिक्षासम्पूर्णम् ॥ ॐ ॥ संवत् १९२३ ॐ ॥
व्याकरण
श्रीलेखकपाठकयोः शुभंभवतु ॥ श्री ॥
अशुद्धशुद्ध श्रीकृष्णार्प्पणमस्तु ॥ ॐ ॥

राम
६४

427

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

ओ॰ शि॰

॥६॥ ध्ययोः॥१५॥पदकालेविद्युज्ये
तद्विस्पष्टोनभवेत्तदा॥सव्यंज
नःसानुस्वारःशुद्धोवापिस्व
रोक्षरं॥१६॥चतुर्णांपंचमेयों

गेउत्पद्यंतेयमाश्चके॥कुं
खुंगुंघुंइतिचतेचत्वारोना
त्रपंचमः॥१७॥वर्णानांप्र
थमौद्वौद्वौउष्माणश्चहि

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow, Digitized by eGangotri

अ०

वा॥ औरस्यंतं विदुः प्राज्ञाः कंठ्यं

॥१०॥ शुद्धप्रचक्षते॥२६॥ ऋवर्णोप

कवर्गश्च जिह्वामूलीय एव च

जिह्वामूले भवंत्येषां जिह्वामू

लं च कारणं॥२७॥ इवर्णोप

॥१०॥

कवर्गश्च एरोकारोयशैः सह

तालुस्थाना भवंत्येषां जिह्वा

मध्यं तु कारणं॥२८॥ षकारो

रटवर्गश्च मूर्धन्याः परिकी

श्रि.

स्वरयोः संधौ स्वरितः स्या
३२ त्परो यदि ॥ उदात्तस्यांत
स्थीभावे प्रोच्यते त्र्यंबकं
यथा ॥ २ ॥ घोषान्विंद्रवि
डुं गोद्धून्तः सर्पिस्तथापर

३१

नियमः स्वरसंधेस्तु समा
प्तो विदुषां प्रियः ॥ ३ ॥ अ
थातः संस्कारविधिः क
थ्यते योमयाधुना ॥ लोपा
गमौ विकारश्च प्रकृत्याम

CC-0 Devanagari Manuscripts at UPSS Lucknow. Digitized by eGangotri